

Bijlage I Financieel Crisisplan

Financieel Crisisplan ABP 2015 *(vastgesteld op 29 juni 2015)*

Inhoudsopgave

Bijlage I Financieel Crisisplan	84
1. Inleiding	86
2. Ontstaansgeschiedenis	86
3. Beschrijving crisissituatie	87
4. Stappenplan crisissituatie	87
5. Stap 0: Risicobeleid ABP	87
5.1. Beschrijving interne beheersingssysteem op hoofdlijnen.....	87
5.2. Bepaling Risicohouding	89
5.3. Regulier Risicobeleid Beleggingen	90
6. Stap 1: Aanleiding tot toepassing van het Financieel crisisplan	90
6.1. Periodieke beoordeling van de beleidsdekkingsgraad:	90
6.1.1. Beleidsdekkingsgraad ABP daalt onder een wettelijke grens	90
6.1.2. Beleidsdekkingsgraad ABP te lang in dekkingstekort	91
6.2. Incidenten op financiële markten	91
6.3. Overige eventualiteiten met potentiële impact op de financiële positie van ABP	92
7. Stap 2: Analyse crisissituatie	92
8. Stap 3: Aanvullende beleidsmaatregelen	93
8.1. Indexatiekorting.....	93
8.2. Premieverhoging.....	93
8.3. Aanpassing beleggingsbeleid	93
8.4. Korten pensioenaanspraken en pensioenrechten	94
9. Stap 4: Beoordeling evenwichtige belangenafweging	99
10. Stap 5: Voorgenomen besluitvorming door bestuur over te nemen maatregelen.	101
11. Stap 6: Advisering voorgenomen maatregelen door het Verantwoordingsorgaan.	103
 Bijlage 1: Triggers Asset Management (geldend op 1 juli 2015).....	 104

Financieel crisisplan ABP

1. Inleiding

Op grond van artikel 145 lid 2 sub a Pensioenwet (PW) bevat de ABTN een Financieel crisisplan, waarin het pensioenfonds beschrijft welke maatregelen ingezet kunnen worden in de situatie dat niet aan de vereisten gesteld bij of krachtens artikel 132 PW (vereiste dekkingsgraad) zal worden voldaan en welke maatregelen ingezet kunnen worden in de situatie, bedoeld in artikel 140 lid 1 PW (maatregel minimaal vereist eigen vermogen).

Op grond van artikel 29b Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (Besluit FTK) bevat een Financieel crisisplan in ieder geval:

- a. een beschrijving van een of meer financiële situaties waarin het fonds niet aan de vereisten van het vereist eigen vermogen voldoet en gevaar loopt niet aan de vereisten van het minimaal vereist vermogen te gaan voldoen;*
- b. een beschrijving van een of meer risico's die naar het oordeel van het fonds kunnen leiden tot situaties die als financiële crisissituatie kunnen worden aangemerkt;*
- c. een beschrijving van de maatregelen die het fonds ter beschikking staan ter bestrijding van situaties als bedoeld in onderdeel a en artikel 145, tweede lid, onderdeel a, van de Pensioenwet dan wel artikel 140, tweede lid, onderdeel a, van de Wet verplichte beroepspensioenregeling, waarbij wordt beschreven hoe het fonds deze maatregelen verwacht in te zetten;*
- d. een indicatie van het financiële effect van de inzet van de ter beschikking staande maatregelen;*
- e. de berekening van het niveau van de beleidsbeleidsdekkingsgraad vanaf welke naar verwachting vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten nodig zijn om te voldoen aan de vereisten ten aanzien van het vereist eigen vermogen; en*
- f. een beschrijving van de wijze waarop bij het inzetten van maatregelen op evenwichtige wijze rekening wordt gehouden met de belangen van de belanghebbenden van het fonds, waarbij wordt opgenomen hoe een vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten zal worden verdeeld en of, en zo ja hoe, deze zal worden gespreid;*

Hierbij dient te worden opgemerkt dat de ten tijde van een crisissituatie concreet te treffen maatregelen altijd zullen worden afgestemd op de aard van de crisis en de omstandigheden van dat moment.

2. Ontstaansgeschiedenis

In 2010 heeft ABP op basis van een conform instructies van DNB uitgevoerde macro stresstest een Draaiboek stresssituaties vastgesteld, dat in werking zou worden gesteld zodra zich een stresssituatie voordeed. Naast het draaiboek stresssituaties heeft ABP een zogenoemd "Stappenplan korting" opgesteld.

Naar aanleiding van de in 2011 van kracht geworden Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfondsen heeft ABP destijds besloten het Draaiboek stresssituaties en het Stappenplan korting, gecompleteerd conform de geldende beleidsregels, te integreren tot een Financieel crisisplan. Het Financieel crisisplan beschrijft het **proces** dat bestuur ABP doorloopt op het moment dat een, vooraf geformuleerde, eventualiteit met potentiële gevolgen voor het fonds, optreedt. Hierbij wordt uitgegaan van de geldende pensioenregeling. De te nemen maatregelen zijn afhankelijk van de omstandigheden van het moment.

Het Financieel crisisplan wordt minimaal eenmaal per jaar geëvalueerd en -indien nodig geacht-geactualiseerd. Het voorliggende plan vervangt het financieel crisisplan van 17 april 2014 en is gebaseerd op de per 1 januari 2015 gewijzigde Pensioenwet en het Besluit FTK. Het is vastgesteld op **29 juni 2015** en in werking getreden per 1 juli 2015.

3. Beschrijving crisissituatie

Gegeven het doel en beleid van ABP en naar aanleiding van de economische crisis aangevuld met stresstesten, heeft ABP een aantal crisissituaties geïdentificeerd. Het bestuur ziet het als een crisissituatie wanneer:

- a) de waarde van de beleidsdekkingsgraad onder de wettelijke grenzen komt, zie paragraaf 6.1.
- b) er zich incidenten op financiële markten voordoen, zie paragraaf 6.2.
- c) er zich overige eventualiteiten voordoen met potentiële impact op de financiële positie van ABP, zie paragraaf 6.3.
- d) er een situatie ontstaat waarbij gekort moet worden, zie paragraaf 8.4.

4. Stappenplan crisissituatie

Ten aanzien van de in paragraaf 3 gepresenteerde stresssituaties, hierna te noemen crisissituaties onderscheidt ABP de volgende stappen, gekoppeld aan artikel 29b (sub a t/m f) Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen:

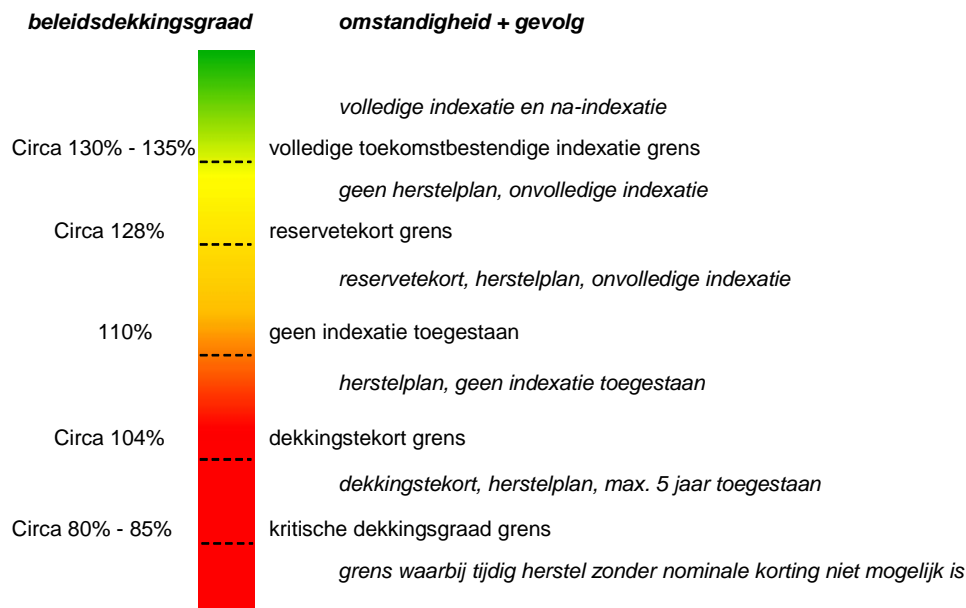
- Stap 0** (Sub a en b): Het risicobeleid van ABP wordt ex ante zodanig vastgesteld dat de gevolgen van crisissituaties voor het fonds zo veel mogelijk worden voorkomen c.q. na het optreden worden gedempt (paragraaf 5).
- Stap 1** (Sub b en e): Een aanleiding voor toepassing van dit plan doet zich voor (paragraaf 6)
- Stap 2** (Sub c): Analyse van de specifieke kenmerken van de geïdentificeerde crisissituaties (paragraaf 7).
- Stap 3** (Sub c): Inventarisatie van de mogelijk te ondernemen maatregelen en hun bijdrage aan de oplossing van de crisissituatie (paragraaf 8).
- Stap 4** (Sub f): Beoordeling van de doorwerking van mogelijke maatregelen in het kader van evenwichtige belangenafweging naar de verschillende doelgroepen van ABP (paragraaf 9).
- Stap 5** (Sub c): Voorgenomen besluitvorming door bestuur over al dan niet te nemen maatregelen (paragraaf 10).
- Stap 6** (Sub c): Advisering over de voorgenomen maatregelen door het Verantwoordingsorgaan (paragraaf 11), waarna definitieve besluitvorming door het bestuur plaatsvindt.

5. Stap 0: Risicobeleid ABP

5.1. Beschrijving interne beheersingssysteem op hoofdlijnen

De financiële positie van het fonds, uitgedrukt in termen van de (nominale) beleidsdekkingsgraad berekend op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, wordt op maandbasis formeel gerapporteerd aan het bestuur, evenals het op dat moment geldende vereiste eigen vermogen conform de genoemde standaardmethode. Hiertoe wordt informatie per kwartaal-ultimo gebruikt, waarbij indien nodig kan worden teruggevallen op schattingen; deze informatie sluit aan bij de informatie die aan de toezichthouder wordt verstrekt in het kader van de reguliere rapportageverplichtingen. De aldus tot stand gekomen rapportage wordt geagendeerd voor de eerstvolgende reguliere bijeenkomst van het bestuur (onderdeel van de reguliere rapportage aan het bestuur), alsmede eventuele maatregelen die in dit licht genomen dienen te worden. Bij een substantiële verslechtering van de financiële positie van het fonds, vindt tussentijdse rapportage plaats aan het bestuur.

Met betrekking tot de beoordeling van de financiële positie van het fonds, kunnen bepaalde classificaties worden onderscheiden. Grafisch kunnen deze als volgt worden weergegeven:

Deze classificaties kunnen als volgt worden omschreven:

Classificatie groen

Indien de beleidsdekkingsgraad van het fonds zich boven de volledige toekomstbestendige indexatiegrens bevindt en het fonds dus in principe bestendig en volledig zou moeten kunnen indexeren, is sprake van de classificatie groen.

Classificatie geel

Indien de beleidsdekkingsgraad van het fonds groter is dan de beleidsdekkingsgraad waarbij het fonds voldoet aan de eisen in artikel 132 Pensioenwet (vereiste eigen vermogen), maar kleiner dan volledige toekomstbestendige indexatiegrens is sprake van de classificatie geel. In dit geval is sprake van voldoende eigen vermogen, maar is het in principe niet mogelijk om volledig te kunnen indexeren.

In deze situatie wordt gezien:

- of er aanvullende maatregelen nodig zijn om te bewerkstelligen dat de indexatieambitie op lange termijn kan worden waargemaakt;
- hoe groot de kans is dat de financiële positie van het fonds binnen afzienbare tijd verslechtert, zodanig dat sprake zal zijn van een reservetekort respectievelijk een dekkingstekort;
- of maatregelen genomen dienen te worden om een verdere verslechtering van de financiële positie te voorkomen.

Daarnaast worden de noodzakelijke voorbereidingen getroffen ten einde prompt en adequaat te kunnen reageren, mocht de financiële positie van het fonds dusdanig verslechteren dat sprake zal zijn van een tekortsituatie.

Classificatie oranje

Indien de beleidsdekkingsgraad van het fonds kleiner is dan (of gelijk is aan) de beleidsdekkingsgraad waarbij het fonds niet langer voldoet aan de eisen in artikel 132 Pensioenwet (vereiste dekkingsgraad), maar nog wel een beleidsdekkingsgraad heeft hoger dan 110%, is sprake van de classificatie oranje. In dat geval bevindt het fonds zich in een situatie van een reservetekort. Zodra een reservetekort wordt geconstateerd, wordt het bestuur hier

onmiddellijk van in kennis gesteld en wordt DNB onverwijld ingelicht over de ontstane situatie. Ook het Verantwoordingsorgaan wordt ingelicht. Het bestuur zal zo spoedig mogelijk doch uiterlijk binnen drie maanden na constatering van het tekort (wanneer de beleidsdekkingsgraad per einde van een kwartaal is komen te liggen onder de vereiste dekkingsgraad) een herstelplan aan de toezichthouder (DNB) ter goedkeuring voorleggen (artikel 138 PW) waaruit blijkt dat het ontstane tekort binnen de gestelde wettelijke termijn wordt voldaan aan artikel 132 PW. Dit betekent dat het pensioenfonds moet aantonen dat het voldoende herstelkracht heeft om binnen 10 jaar²³ te herstellen naar de vereiste dekkingsgraad. Als uiterste redmiddel wordt hiertoe een nominale korting ingezet, mocht ABP zonder deze korting niet tijdig herstellen. De korting mag worden uitgesmeerd over de maximale 10-jaars periode, maar is alleen in het eerste jaar onvoorwaardelijk. Voor de overige jaren (vanaf jaar 2) is de bepaalde korting niet onvoorwaardelijk. Mocht ABP zich in het daarop volgende jaar nog steeds in reservetekort bevinden, dan zal een geactualiseerd herstelplan (artikel 139 PW) ingediend moeten worden. Ook ten aanzien van dit geactualiseerde herstelplan is de maximale hersteltermijn 10 jaar.

Classificatie oranje - rood

Indien de beleidsdekkingsgraad van het fonds kleiner is dan (of gelijk is aan) 110% waarbij het fonds wel nog voldoet aan de eisen in artikel 131 Pensioenwet (minimaal vereiste dekkingsgraad), is sprake van de classificatie oranje – rood. Dit betekent dat er geen indexatie gegeven kan worden.

Classificatie rood

Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad (ca. 104%) is sprake van de classificatie rood. Deze grens is nog steeds relevant, want mocht de beleidsdekkingsgraad 5 jaar lang lager zijn dan de minimaal vereiste dekkingsgraad en de actuele dekkingsgraad ook lager is dan het minimaal vereiste niveau, dan dient ABP een korting door te voeren ter hoogte van het verschil tussen de actuele dekkingsgraad en de minimaal vereiste dekkingsgraad. Deze korting mag worden uitgesmeerd over de hersteltermijn, maar is onvoorwaardelijk. Indien de beleidsdekkingsgraad gelijk is aan de kritische grens, is een tijdig herstel tot aan de vereiste dekkingsgraad zonder doorvoeren van een nominale korting niet meer mogelijk. Zodra de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, dan wordt het bestuur hiervan onmiddellijk in kennis gesteld door het Bestuursbureau.

5.2. Bepaling Risicohouding

ABP bepaalt minimaal eens per drie jaar de risicohouding van het fonds, waarbij het beleid wordt bepaald ten aanzien van de belangrijkste financiële risico's. Centraal hierbij staan:

- De risiconota die gegeven is door het fonds gestelde doelstellingen het beslissingsproces richting strategisch beleggingsplan ondersteunt. Hierin zijn meegenomen de mede door sociale partners gestelde randvoorwaarden omtrent ambitie, risicohouding en kosten. De risiconota verschaft inzicht in de impact van strategische beleggingskeuzes om vervolgens te komen tot een voorstel voor het strategisch risicokader. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een uitgebreide (en meest recente) ALM-analyse.
- In de ALM-analyse wordt de afweging tussen risico en rendement gemaakt. De combinatie van ambitie, en korte en lange termijn risico's, waarbij het bestuur het premiebeleid, indexatiebeleid en beleggingsbeleid als beleidsinstrumenten heeft.
- Prioritering beoordelingscriteria: Welke beoordelingscriteria van financieel beleid vindt het bestuur het belangrijkste? En op welke horizon?

²³ Voor de herstelduur geldt in het nFTK een overgangperiode. Ingediende herstelplannen die in jaar 1 (2015) worden ingediend hebben een toegestane herstelperiode van 12 jaar. Ingediende herstelplannen die in jaar 2 (2016) worden ingediend hebben een toegestane herstelperiode van 11 jaar.

Bovenstaande overwegingen leiden tot vaststelling van een risiconota. Dit wordt vertaald naar een strategisch beleggingsplan. Bij vaststelling van de risiconota worden de volgende overwegingen meegenomen:

- Welke afwegingen maakt het bestuur bij het beoordelen van het beleid vanuit de huidige situatie?
- Is gegeven de omstandigheden de gewenste balans tussen ambitie en zekerheid nog adequaat?
- Evaluatie strategieën: afwegingen tussen beleggingsstrategieën en het vaststellen van de impact van stressscenario's op de doelstellingen van ABP.

Overigens spelen stressscenario's ook bij andere onderdelen van het financiële beleid een rol, nl. bij het strategisch beleggingsplan, de jaarlijkse beleggingsplannen en diverse risicorapportages, zoals de beleidsdekkingsgraadmonitor. Als vaste beheersmaatregel wordt maandelijks de FTK-standaardtoets uitgevoerd. Hiermee wordt het totale risico van het fonds beoordeeld en zo nodig bijgestuurd. De resultaten van de toets worden op kwartaalbasis toegezonden aan DNB

5.3. Regulier Risicobeleid Beleggingen

Door het nFTK zijn de dekkingsgraadeffecten van een instantane schok op de beleggingsmarkten kleiner geworden. Dit betekent niet dat de vermogensbeheerder daarom niet meer dient te acteren indien aandelen sterk in waarde dalen of de rente sterk in waarde stijgt. Op grond van toegestane restricties omtrent mandaten zal er nog steeds gemonitord en eventueel daaropvolgend geacteed moeten worden indien bepaalde schokken zich voordoen. Echter, de effecten op de beleidsdekkingsgraad zijn kleiner geworden ten opzichte van de oude FTK wetgeving. Dit komt enerzijds doordat de beleidsdekkingsgraad op basis van 12 maandelijks dekkingsgraden wordt berekend. Daarnaast geldt dat indexaties worden afgeremd door de toekomstbestendige indexatie eis en kortingen mogen worden uitgesmeerd. Daarom dient onderdeel van het risicobeleid te zijn dat structurele ontwikkelingen binnen de financiële markten die als gevolg hebben dat de beleidsdekkingsgraad onder druk komt te staan, worden gemonitord. Een groep van ter zake verantwoordelijke vermogensbeheerders (de leden van het zogenaamde crash comité) beoordeelt of er maatregelen wenselijk of noodzakelijk zijn. Het ABP bestuursbureau wordt op de hoogte gebracht wanneer zich een aanleiding voordoet om het crash comité samen te roepen en ontvangt na afloop de notulen van deze bijeenkomst. Periodiek wordt ook het bestuur over deze crash scenario's geïnformeerd. Wanneer de crash scenario's leiden tot voorstellen voor concrete maatregelen die niet binnen het mandaat vallen, wordt het bestuursbureau direct geïnvolveerd. Er is dan sprake van een situatie als beschreven in paragraaf 6.3. Het ABP-Bestuur neemt besluiten over eventuele afwijkingen van de in het beleggingsplan afgesproken kaders.

6. Stap 1: Aanleiding tot toepassing van het Financieel crisisplan

We onderscheiden een aantal mogelijke aanleidingen voor toepassing van het Financieel crisisplan:

- 6.1 Periodieke beoordeling van de beleidsdekkingsgraad
- 6.2 Incidenten op financiële markten
- 6.3 Overige eventualiteiten met potentiële impact op de financiële positie van ABP

6.1. Periodieke beoordeling van de beleidsdekkingsgraad:

6.1.1. *Beleidsdekkingsgraad ABP daalt onder een wettelijke grens*

Wanneer de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad dan wordt het Financieel Crisisplan toegepast. Dit betekent dat indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan circa 128%, een herstelplan moet worden ingediend. Dit herstelplan moet aantonen dat ABP binnen de gestelde termijn van maximaal 10 jaar (2015:12, 2016: 11 jaar) van het huidige dekkingsgraadniveau toegroeit naar de vereiste dekkingsgraad. Zolang ABP in reservetekort situatie zit, dient er jaarlijks een nieuw herstelplan te worden ingediend. Elk herstelplan heeft een hersteltermijn van maximaal 10 jaren.

Hierbij geldt als belangrijk ijkpunt een dekkingsgraadniveau²⁴ van waaruit het fonds nog tijdig kan herstellen binnen de wettelijke termijn, zonder korting van pensioenaanspraken en pensioenrechten²⁵. We zullen daarom analyseren tot welk niveau de dekkingsgraad mag dalen²⁶. Overtreedt ABP de beschreven grens, dan wordt het Financieel crisisplan toegepast.

Tabel 1: Kritische dekkingsgraad bij verschillende economische uitgangspunten

		Rentetermijnstructuur		
		rts-1	rts	rts+1
Duur herstelplan (jaar)	10	84.4%	86.9%	89.7%
	11	81.2%	83.9%	86.8%
	12	78.2%	81.0%	84.0%

Voor de berekening van Tabel 1 zijn de volgende uitgangspunten gebruikt:

- *Rente*. De marktrente (RTS per 1-1-2015, zonder driemaandsmiddeling met UFR) is opgehoogd/verlaagd met 1%-punt. De UFR-curve is hiervan bepaald, conform de systematiek van DNB. Van de resulterende UFR-curve worden forward curves afgeleid die gezamenlijk de evolutie van rente in het herstelplan bepalen.
- *Rendement*. Het rendement op zakelijke waarden volgt uit de nieuwe parameters. Het rendement op vastrentende waarden is gelijk aan de 1-jaars forward rente die wordt geïmpliceerd door de UFR-curve in het betreffende jaar.
- *Premie*. De kostendekkende premie is gelijk aan de nieuwe opbouw verdisconteerd met 3.15%. De gebruikte premie is gelijk aan de kostendekkende premie + 1%-punt. Voor het jaar 2015 stemt de premie overeen met de daadwerkelijk gebruikte premie van 19.6%.
- *Indexatie*. De indexatie is nihil verondersteld. Op deze manier bepalen we de kritische dekkingsgraad als de feitelijke dekkingsgraad, waarbij net niet hoeft te worden gekort in het kader van het herstelplan.

6.1.2. Beleidsdekkingsgraad ABP te lang in dekkingstekort

Zoals beschreven in hoofdstuk 5 zijn er een tweetal aanleidingen waardoor een nominale korting doorgevoerd moet worden. Op de eerste plaats kan het herstelplan inzichtelijk maken dat ABP niet binnen de gestelde termijn van 10 jaar toegroeit naar de vereiste dekkingsgraad. Dan is een korting noodzakelijk. Deze korting mag in 10 jaar worden uitgesmeerd, waarbij alleen de gecommuniceerde korting in jaar 1 moet worden doorgevoerd. ABP mag jaarlijks een nieuw herstelplan indienen. Echter, mocht de beleidsdekkingsgraad 5 jaar lang lager zijn dan de minimaal vereiste dekkingsgraad en is de actuele dekkingsgraad ook lager dan het minimaal vereiste niveau, dan dient ABP een korting door te voeren ter hoogte van het verschil tussen de actuele dekkingsgraad en de minimaal vereiste dekkingsgraad. Dit is de tweede aanleiding om een korting door te voeren. Hierbij geldt overigens dat deze korting onvoorwaardelijk is, maar gespreid mag worden doorgevoerd. Mocht de dekkingsgraad zich 5 jaar lang in dekkingstekort situatie bevinden, dan wordt het Financieel Crisisplan toegepast.

6.2. Incidenten op financiële markten

De reguliere triggers, zoals beschreven in stap 0, kunnen in bepaalde situaties aanleiding geven tot maatregelen die niet binnen het mandaat van de uitvoeringsorganisatie vallen. In het beleggingsplan is aanvullend beleid vastgesteld voor het geval zich een uitzonderlijke situatie voordoet. In het kader van het Financieel crisisplan wordt dit gedefinieerd als een situatie die een

²⁴ Als indicatie van de trend waarin de beleidsdekkingsgraad zal bewegen, gaan we ter bepaling van dit niveau uit van het niveau van de feitelijke dekkingsgraad.

²⁵ Met pensioenaanspraken wordt het opgebouwde pensioen van deelnemers en gewezen deelnemers bedoeld. Met pensioenrechten worden ingegane pensioenuitkeringen bedoeld.

²⁶ Deze analyse wordt getoond in Tabel 1.

grote impact heeft op de toekomstige verwachte rendementen en/of risico's van de beleggingsportefeuille. Er moet dan sprake zijn van een financieel-economische ontwikkeling die afwijkt van hetgeen als normaal moet worden geacht voor het gedrag van beleggingen en die (per definitie) niet vooraf volledig benoemd kan worden. Hierbij is immers in de regel sprake van "zwarte zwanen" die per definitie niet vooraf gedefinieerd kunnen worden. Een eerste voorbeeld is de situatie in 2010 rond de kredietwaardigheid van de zogenaamde PIIGS-landen. Hier was niet direct sprake van grote financiële verliezen, maar er ontstond twijfel over de beleggingen in de obligaties van deze landen. Een tweede voorbeeld is inflatieangst die zich nog niet gematerialiseerd heeft, maar kan voortkomen uit ontwikkelingen in financiële markten of binnen monetaire autoriteiten. Hieraan gerelateerd dient het beleid van de centrale banken te worden gevolgd en de invloed die dit heeft op de financiële markten. Deze situaties worden uitgewerkt in overleg met de materiedeskundigen van de uitvoeringsorganisatie.

Bij het nemen van een beleggingsmaatregel in het kader van een uitzonderlijke situatie gelden de volgende voorwaarden:

1. In samenspraak met het Bestuursbureau is duidelijk vastgesteld waarom er sprake is van een uitzonderlijke situatie.
2. De afwijkende beleggingsmaatregel wordt specifiek en limitatief vastgesteld.
3. De duur van de afwijking van het beleggingsplan waarbinnen de afwijking weer wordt opgeheven is in de tijd begrensd en moet worden gespecificeerd. De duur van de afwijking bedraagt ten hoogste een periode welke gelijk is aan de resterende looptijd van het lopende beleggingsplan. Verlenging van deze periode is mogelijk volgens dezelfde procedure.
4. De ABP Beleggingscommissie is vooraf in de gelegenheid gesteld om over de voorgestelde afwijkende beleggingsmaatregel te adviseren.
5. De vicevoorzitters van ABP of hun plaatsvervanger(s) besluiten over de te nemen afwijkende beleggingsmaatregel.
6. Het genomen besluit wordt in de eerstvolgende volledige bestuursvergadering van ABP schriftelijk toegelicht en door het bestuur vastgesteld.

6.3. Overige eventualiteiten met potentiële impact op de financiële positie van ABP

Er kunnen zich andere schokken voordoen die van invloed zijn op de financiële positie van ABP, zoals bijvoorbeeld een grote verschuiving in de populatie van ABP of een significante schok in de langlevens-trend. Daarnaast benoemen we het politieke risico. Dit kan zich materialiseren doordat bijvoorbeeld het niveau of de methodiek van de UFR ter discussie wordt gesteld. Daarnaast kan de pensioenwetgeving of wetgeving omtrent beleggingen veranderen waardoor risico's verschuiven. Tenslotte heeft het steunprogramma van de centrale banken invloed op de financiële markten. De duur van dit beleid, gepaard met de mogelijke afbouw van het programma kunnen een impact op de financiële positie van ABP tot gevolg hebben.

7. Stap 2: Analyse crisissituatie

Zodra de aanleiding voor toepassing van het Financieel crisisplan zich voordoet, zal door het ABP Bestuursbureau in samenwerking met de uitvoeringsorganisatie een analyse van de ontstane situatie worden uitgevoerd. Op basis van deze analyse kan het in paragraaf 10 bedoelde Crisisteam besluiten om directe verdere stappen (op dat moment) achterwege te laten, maar bijvoorbeeld in eerste instantie ervoor te kiezen om op frequente basis de verdere ontwikkelingen te monitoren, en mogelijk in een later stadium alsnog over te gaan op de vervolgstappen uit dit plan.

8. Stap 3: Aanvullende beleidsmaatregelen

Het bestuur van ABP staan de volgende aanvullende beleidsmaatregelen ter beschikking wanneer er sprake is van een crisissituatie. In deze stap worden alle mogelijke maatregelen geïnterpreteerd en beoordeeld op hun effectiviteit²⁷.

8.1. Indexatiekorting

Als gevolg van de invoering van het nFTK per 1 januari 2015 zorgen de nieuwe indexatieregels (onder een beleidsdekkingsgraad van 110% vindt geen indexatie plaats en vanaf 110% wordt de voorwaardelijke indexatie beperkt door de rekenregel voor toekomstbestendige indexering) ervoor dat indexatie minder snel mogelijk is dan onder het oude FTK. De huidige indexatieambitie (loonontwikkeling) van ABP is vastgesteld door sociale partners. De genoemde beperking van indexatie is ook in het pensioenreglement opgenomen en heeft daarmee de instemming van sociale partners. De maatregel vloeit voort uit toepassing van wet- en regelgeving (en niet meer op basis van een discretionaire bevoegdheid van het Bestuur) en is vastgelegd in het hoofdstuk "Indexatiebeleid" van de ABTN.

8.2. Premieverhoging

Het premiebeleid is mede gericht op het bevorderen van de lange termijn solvabiliteitspositie van het fonds. Dit houdt in dat het bestuur bij de feitelijke premievaststelling rekening kan houden met (andere) overwegingen die bepalend zijn voor de beantwoording van de vraag of de financiële positie van het fonds een premie-aanpassing dringend noodzakelijk maakt. Hierbij kan onder meer, maar niet uitsluitend, worden gewezen op de algemene economische situatie en de ontwikkeling op de financiële markten. Het Bestuur heeft in 2015 tot een bepaald premieopslagbeleid besloten en ervoor gekozen dit vorm te geven volgens een (geïntegreerde) benadering die rekening houdt met de hoogte van de disconteringsvoet die gebruikt wordt voor de vaststelling van de kostendekkende premie. Kenmerken van dit beleid zijn: een "evenwichtsdisconteringsvoet" van 3,15% en een opslag van 1% behorende bij deze evenwichtsdisconteringsvoet. Afhankelijk van de daadwerkelijke disconteringsvoet die gedurende een periode van 5 jaar van toepassing is voor de vaststelling van de kostendekkende premie, wordt de daadwerkelijke opslag vastgesteld binnen de bandbreedte [0-2%-punt]. De opslag zal worden geheven voor de periode dat sprake is van een dekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad (circa 128%). Dit aangezien in die situatie sprake is van een reservetekort (en daarmee sprake is van een herstelplan). Samengevat leidt dit premieopslagbeleid tot een lage premieopslag bij (kunstmatig) lage rentes en een hoge premieopslag bij (kunstmatig) hoge rentes i.c.m. een dekkingsgraad kleiner dan de vereiste dekkingsgraad. Deze variant mitigeert daarmee de dubbele druk op de premie die kan ontstaan bij (kunstmatig) lage rentes. Vorenstaande is vastgelegd in het hoofdstuk "Premiebeleid" van de ABTN.

8.3. Aanpassing beleggingsbeleid

Het bestuur kan besluiten om het beleggingsbeleid aan te passen c.q. risico mitigerende maatregelen te nemen ten einde het risico van verdere verslechtering van de beleidsdekkingsgraad te verlagen. Dit is vastgelegd in het hoofdstuk "Financiële sturing" van de ABTN. Verder heeft het Bestuur de mogelijkheid om het risicoprofiel eenmalig te vergroten in een tekortsituatie maar moet hierbij voldoen aan de eisen in artikel 36 van het Besluit FTK. Daarnaast dient voldaan te worden aan de regelgeving die geldt voor (aanpassing van) het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsplan (zie o.a. artikel 13a Besluit FTK, 13 BUP en 102a PW). De belangrijkste voorwaarde is dat het fonds ten tijde van de aanpassing van het risicoprofiel gezien de beleidsdekkingsgraad tenminste beschikt over de minimaal vereiste dekkingsgraad (circa 104%). Daarnaast gelden de prudent person regel en de regels voor beheerste en integere bedrijfsvoering en de regels voor uitbesteding van het vermogensbeheer.

²⁷ Zie hiervoor Tabel 2

8.4. Korten pensioenaanspraken en pensioenrechten

Artikel 138 of 139 PW en 134 PW(< VEV)

Indien voorgaande genomen maatregelen en eventueel nog ter beschikking zijnde aanvullende mogelijkheden²⁸ ontoereikend zijn om de financiële situatie conform artikel 138 of 139 PW voldoende te herstellen, moet het bestuur besluiten om te korten op de (onvoorwaardelijke) pensioenaanspraken en pensioenrechten. Dit kan alleen, indien het niet toekennen van indexatie, het in rekening brengen van een premieverhoging of maatregelen in de sfeer van het beleggingsbeleid niet adequaat zijn teneinde te voldoen aan de minimum wettelijke vereisten. Het korten van pensioenaanspraken en rechten blijft immers ultimum remedium. Dit is vastgelegd in het pensioenreglement en heeft daarmee de instemming van sociale partners. Daarnaast is deze mogelijkheid vastgelegd in het hoofdstuk “Financiële sturing” van de ABTN.

De stand van de beleidsdekkingsgraad of actuele dekkingsgraad vormt het uitgangspunt voor de besluitvorming in de situatie van artikel 138 PW (i.c.m. artikel 16 Besluit FTK) of 139 PW.

De herstelcapaciteit is hierbij mede afhankelijk van de rente termijnstructuur (niveau en vorm), de veronderstellingen t.a.v. het beleggingsrendement (regeling parameters) en de eventuele inzet van overige aanvullende maatregelen. Wanneer de beleidsdekkingsgraad beneden een kritieke waarde is gezakt en alle sturingsmiddelen zijn uitgeput, dan zal met inachtneming van artikel 138 of 139 en 134 PW een kortingsbesluit voorgenomen moeten worden.

Artikel 140 PW (5 jaar lang < MVEV)

Ook kan het bestuur besluiten om te korten op de (onvoorwaardelijke) pensioenaanspraken en rechten indien sprake is van een maatregel minimaal vereisten eigen vermogen zoals bedoeld in artikel 140 PW. In een dergelijke situatie dient het Bestuur volgens artikel 140 PW binnen zes maanden deze maatregel te nemen waardoor de dekkingsgraad direct voldoet aan artikel 131 PW (MVEV). Dit is vastgelegd in het pensioenreglement en heeft daarmee de instemming van sociale partners. Daarnaast is deze mogelijkheid vastgelegd in het hoofdstuk “Financiële sturing” van de ABTN. De stand van de beleidsdekkingsgraad in combinatie met de actuele dekkingsgraad vormt overeenkomstig artikel 140 lid 1 PW het uitgangspunt voor de besluitvorming.

Overige zaken met betrekking tot korten

Bij het vaststellen van de noodzaak tot korten draagt het Bestuur zorg voor een grondige inventarisatie en analyse van alle relevante factoren en komt op basis daarvan tot een zo nauwkeurig mogelijke duiding van de alsdan actuele situatie op de navolgende punten:

- De verwachte herstelcapaciteit van het fonds (indien van toepassing);
- Het vigerende juridische kader met inbegrip van de opvattingen van de toezichthouders;
- De bij een kortingsbesluit relevante aspecten ten behoeve van een evenwichtige afweging van de belangen van de diverse categorieën belanghebbenden, waarbij een beoordeling wordt gemaakt van de gevolgen voor de diverse pensioenproducten en waarbij tevens de generatie-effecten van deze maatregel worden gewogen.

Uitgangspunt van het Bestuur is om **uniform** te korten en de korting evenredig wordt gespreid over de duur van het herstelplan, tenzij deze korting dusdanig laag is (bijvoorbeeld 0,5%) dat niet geopteerd wordt voor een dergelijke spreiding. Een keuze voor gedifferentieerd korten zou hebben betekend dat er een onderscheid wordt aangebracht in de wijze van korten. De differentiatie kan betrekking hebben op het **pensioenproduct** (bijvoorbeeld ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen of arbeidsongeschiktheidspensioen; zowel op grond van de basisregeling als op grond van een vrijwillige pensioenregeling) of de **status van de belanghebbende** (actief, gewezen deelnemer of gepensioneerd). Bij een kortingsbesluit geldt als norm een evenwichtige afweging van de belangen van de diverse bij het pensioenfonds betrokken categorieën van

²⁸ Zoals uitgewerkt in het (alsdan geldende) herstelplan.

personen. Een besluit tot korten kan pas een maand na de aankondiging worden gerealiseerd. E.e.a. zal uiteindelijk per crisissituatie beoordeeld dienen te worden, waarbij rekening wordt gehouden met het ultimium remedium-karakter van deze maatregel.

Tot dusverre is slechts eenmaal sprake geweest van besluitvorming omtrent een korting (in 2012). Daarbij heeft het bestuur gekozen voor een uniforme korting van de pensioenaanspraken en pensioenrechten van alle deelnemers dat wil zeggen zonder onderscheid te maken naar specifieke groepen (ex-) deelnemers. Hierbij zijn in het kader van evenwichtige belangenafweging ook andere kortingsmogelijkheden afgewogen. Ondanks dat het uitgangspunt is om uniform te korten, is niet helemaal uitgesloten dat het bestuur (mede in het licht van 105 PW) bij toekomstige besluitvorming, uitgaande van een denkwijze die begint bij uniforme korting, niettemin op basis van alsdan relevante aspecten kiest voor een gedifferentieerde korting.

Prioritering maatregelen:

Deze aanvullende beleidsmaatregelen kunnen als volgt worden ingezet:

- Allereerst, dat wil zeggen bij een beleidsdekkingsgraad beneden VEV, vindt korting op de indexatie plaats volgens het indexatiebeleid. Bij een beleidsdekkingsgraad onder 110 % wordt er in het geheel niet geïndexeerd;
- Vervolgens, dat wil zeggen bij een beleidsdekkingsgraad beneden het VEV, kan sprake zijn van een opslag op de kostendekkende premie. De concrete hoogte van de opslag wordt nader bepaald door het premieopslagbeleid;
- Indien de beleidsdekkingsgraad beneden de kritische beleidsdekkingsgraad daalt en niet meer voorzienbaar is dat binnen de gestelde wettelijke termijnen sprake kan zijn van het beoogde herstel, kan het bestuur overgaan tot korting van aanspraken en rechten. Dit is het ultimium remedium. Het bestuur gaat ook over tot korting in een artikel 140 PW situatie.
- Als sprake is van een situatie als bedoeld in artikel 137 lid 2 sub c, zal het bestuur bezien of een doorgevoerde korting van aanspraken en rechten ongedaan kan worden gemaakt.

Aanpassing van het beleggingsbeleid kan gebonden zijn aan een niveau van de beleidsdekkingsgraad (artikel 16 lid 4 en 36 Besluit FTK) of aan voorafgaande aanvullende maatregelen en kan daarom niet in bovenstaande prioriteitsvolgorde worden ondergebracht.

Effectiviteit maatregelen

Tabel 2 geeft een indicatie van de effectiviteit van de bovengenoemde drie maatregelen voor het herstel van de financiële positie van het fonds.

Tabel 2: Effectiviteit aanvullende maatregelen (effecten per ultimo 2014)

	Δ	Dekkingsgraad
Premieverhoging	+ 1%-punt	+ 0,1%-punt
Indexatiekorting	- 1%	+ 1%
Korting aanspraken en rechten	- 1%	+ 1%

Maatregelen beleggingsbeleid

Aanpassingen in het beleggingsbeleid hebben geen direct effect op de actuele financiële positie, maar zouden in een stresssituatie eventuele verdere verslechtering kunnen beperken. De maatregelen zijn sterk afhankelijk van de omstandigheden en dienen conform de in het beleggingsplan vastgestelde voorwaarden te worden vastgesteld en uitgevoerd. Hierbij kan gedacht worden aan het afstoten van onderdelen van de beleggingsportefeuille.

Schema: Relevante aspecten maatregelen

Maatregel Indexatiekorting		
Juridisch kader (grondslag maatregel)	Pensioenovereenkomst Pensioenreglement ABTN Uitvoeringsreglement	
Verantwoordelijkheid	Bestuur ABP	
Advies	Adviserend actuaris Verantwoordingsorgaan (voorgenomen besluit + advies actuaris)	
Groepen die getroffen worden bij het inzetten van deze maatregel / bijdrage die wordt gevraagd	deelnemers → indirect koopkracht effect gewezen deelnemers → idem gewezen partners → idem pensioengerechtigden → direct koopkracht effect	
Voordelen maatregel	Het niet (volledig) indexeren levert (op termijn) een substantiële bijdrage aan herstel van de financiële positie van het fonds. Deze maatregel kan later worden “hersteld”.	
Nadelen maatregel	Indien sprake is van lage loonontwikkeling en beperkte inflatie lijkt het niet (volledig) indexeren aanvaardbaarder.	
Inzetbaarheid maatregel (realistisch)	Op langere termijn niet voldoen aan de ambitie zou ertoe kunnen leiden dat de ambitie naar “beneden” wordt bijgesteld.	
Inzetbaarheid maatregel (realistisch)	Zeer realistisch maatregel. Deze maatregel vloeit in principe “automatisch” voort uit de regeling in combinatie met wetgeving.	
Maatregel Premieverhoging; het heffen van een opslag bovenop de premie		
Juridisch kader (grondslag maatregel)	Pensioenreglement ABTN Uitvoeringsreglement	
Verantwoordelijkheid	Bestuur ABP	
Advies	Adviserend actuaris Verantwoordingsorgaan (voorgenomen besluit + advies actuaris)	

	<p>Groepen die getroffen worden/ bijdrage die wordt gevraagd</p> <p>Voordelen maatregel</p> <p>Nadelen maatregel</p> <p>Maatregel beoordelen realistisch / inzetbaar</p>	<p>Werkgevers → indirect koopkrachteffect voor werknemers i.v.m. arbeidsvoorwaarden Deelnemers → direct koopkrachteffect</p> <p>Premie instrument is flexibel inzetbaar en zodoende toepasbaar bij “tijdelijke” financiële schokken.</p> <p>Deze maatregel gaat ten koste van de arbeidsvoorwaardenruimte en kent daardoor een beperkte inzetbaarheid (premie-maximum). “herstel” van deze maatregel ligt niet voor de hand.</p> <p>Het heffen van een opslag op de premie heeft echter een relatief beperkte herstelkracht. Het inzetten van deze maatregel wordt echter wel als reële optie gezien. Dit aangezien bij deze maatregel ook een bijdrage wordt geleverd door de werkgevers en het premie-instrument (onder het huidige contract) een algemeen sturingselement betreft in de tijd van een crisissituatie.</p>
<p>Maatregel Aanpassen beleggingsbeleid</p>		
	<p>Juridisch kader (grondslag maatregel)</p> <p>Verantwoordelijkheid</p> <p>Advies</p> <p>Effect maatregel voor welke groepen</p> <p>Voordelen maatregel</p> <p>Nadelen maatregel</p> <p>Maatregel beoordelen realistisch / inzetbaar</p>	<p>Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (artikel 16 lid 4 en 36) Statuten</p> <p>Bestuur ABP</p> <p>Verantwoordingsorgaan, mits sprake is van wijziging strategisch beleggingsbeleid of gekoppeld is aan het vaststellen of wijzigen van het herstelplan</p> <p>Deelnemers gewezen deelnemers gewezen partners pensioengerechtigden</p> <p>Afhankelijk van situatie (c.q. beleggingsmaatregel)</p> <p>Afhankelijk van situatie</p> <p>Indien sprake is van een tekortsituatie mogen de risico's voor de deelnemers etc. niet toenemen (beperking van inzetbaarheid maatregel).</p>
<p>Maatregel Korting aanspraken en rechten</p>		
	<p>Juridisch kader</p>	<p>Pensioenreglement</p>

(grondslag maatregel)	<p>ABTN Statuten Uitvoeringsreglement</p>
Verantwoordelijkheid	<p>Bestuur ABP</p>
Advies	<p>Adviserend actuaaris Verantwoordingsorgaan (voorgenomen besluit + advies actuaaris)</p>
Groepen die getroffen worden/ bijdrage die wordt gevraagd	<p>Afhankelijk van de uitvoering van de kortingsmaatregel (scenario) (in)directe koopkrachteffect / verlaagde pensioenaanspraak c.q. uitkering.</p>
Voordelen maatregel	<p>Levert een substantiële bijdrage aan herstel. Maatregel kan later worden hersteld, maar is onder het nFTK minder eenvoudig te realiseren</p>
Nadelen maatregel	<p>Deze maatregel geldt als een ultimatum remedium, dit houdt in dat een korting pas kan worden ingezet indien alle overige aanvullende maatregelen (sturingsmiddelen) in principe zijn uitgeput. Deze maatregel heeft ernstige (directe) financiële consequenties (koopkrachteffect) voor bepaalde doelgroepen (met name gepensioneerden).</p>
Maatregel beoordelen realistisch / inzetbaar	<p>Het korten van pensioenaanspraken en pensioenrechten kan worden toegepast indien het fonds, gezien de beleidsdekkingsgraad niet voldoet aan MVEV (artikel 140 PW) of VEV (artikel 138 en 139 PW) en het fonds niet in staat is te voldoen aan de gestelde wettelijke vereisten zonder dat de belangen van deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden of werkgevers onevenredig worden geschaad en alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet zoals uitgewerkt in het herstelplan.</p> <p>In principe, indien voldaan wordt aan de juridische voorwaarden, een realistische maatregel. Deze maatregel brengt echter wel imagoschade mee (vertrouwen schaden in het fonds).</p>

9. Stap 4: Beoordeling evenwichtige belangenafweging

Het bestuur dient zich bij het bepalen van beleid c.q. het inzetten van maatregelen tijdens een crisissituatie, te richten naar de belangen van de bij het fonds betrokken (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden en werkgevers. Indien beleid wordt ontwikkeld c.q. besluiten worden genomen in het kader van financieel beleid / herstelbeleid, zal dit worden getoetst aan de norm van evenwichtige belangenafweging. Deze analyses zullen in principe zowel kwalitatief als kwantitatief worden vormgegeven.

Een deelaspect hiervan is de afweging of de pensioenproducten (ouderdomspensioen, verschillende vormen van nabestaandenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen, voorwaardelijk pensioen etc.) alle (en al dan niet in gelijke mate) zullen worden geraakt door de betreffende maatregelen.

Dit betekent dat als het bestuur besluit een van de maatregelen uit stap 3 te treffen, deze maatregel (of een combinatie daarvan) getoetst zal worden aan een aantal criteria op basis waarvan de belangen van de betrokken groepen op evenwichtige wijze worden afgewogen.

- Bij de invulling van deze open norm heeft het bestuur ervoor gekozen om de volgende criteria te hanteren: effectiviteit, proportionaliteit, solidariteit en continuïteit. Deze criteria vormen de basis voor de kwalitatieve toetsing evenwichtige belangenafweging. effectiviteit: de maatregel dient een substantieel effect te hebben, bijvoorbeeld op het herstel van de beleidsdekkingsgraad.
- proportionaliteit: de herstelkracht van de verschillende maatregelen moeten opwegen tegen de impact hiervan op de verschillende doelgroepen.

De proportionaliteit van een maatregel hangt samen met de mate waarin de betrokkenen uit de verschillende doelgroepen geraakt worden door de maatregel. Zo treffen indexatiekortingen gepensioneerden in principe op een vergelijkbare manier in hun lopende uitkeringen als deelnemers en gewezen deelnemers in hun pensioenaanspraken c.q. toekomstige uitkeringen. Bovendien dient bij de weging van de herstelkracht van een maatregel rekening te worden gehouden met de omvang van de doelgroep (bijvoorbeeld in termen van aandeel in de voorziening pensioenverplichtingen of premiegrondslagensom).

- solidariteit: de bijdragen van de diverse doelgroepen op grond van de maatregelen moeten onderling in evenwicht zijn.

Een evenwichtige verdeling van lasten betekent o.a. dat een maatregel niet alleen op eigen merites dient te worden beoordeeld maar ook in samenhang met andere (eerder) genomen maatregelen.

- continuïteit: de maatregelen dienen gerechtvaardigd te zijn tegen de achtergrond van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van het pensioencontract

Het beleid (c.q. de maatregelen die ingezet worden tijdens een crisissituatie) dient de toets aan deze criteria te doorstaan, wil naar het oordeel van het Bestuur sprake zijn van evenwichtige belangenafweging. Het is hierbij van belang om de toets aan het criterium van evenwichtige belangenafweging in breder perspectief te bezien. Hiermee wordt bedoeld dat rekening dient te worden gehouden met maatregelen die zijn ingezet en die nog ingezet kunnen worden, de bijdrage die bepaalde groepen al geleverd hebben en zullen leveren door de te treffen maatregelen, in welk (financieel) scenario het fonds verkeert op het toetsmoment, de verwachte herstelkracht en de omvang (percentage) van het kortingsbesluit.

Bij de toets aan de evenwichtige belangenafweging kunnen verschillende invalshoeken gevolgd worden, te weten die van (de financiële positie van) het pensioenfonds in het geheel of die van de belanghebbenden per doelgroep (werkgevers, deelnemers, gewezen deelnemers en

pensioengerechtigden). Vanuit het perspectief van het fonds gaat het om de bijdrage aan herstel van de financiële positie c.q. beleidsdekkingsgraad. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt naar het pensioenvermogen c.q. het verleden en de pensioenverplichtingen c.q. de toekomst. Vanuit het perspectief van de belanghebbenden gaat het daarnaast ook om de gevolgen voor de pensioenaanspraken (deelnemers en gewezen deelnemers) en -rechten (pensioengerechtigden) alsmede de arbeidsvoorwaardenruimte (werkgevers en werknemers).

De toets (of de maatregel voldoet aan het vereiste van evenwichtige belangenafweging) zal mede afhankelijk zijn van de evaluatieperiode. Dat betekent dat er een evaluatie-periode gekozen zal moeten worden ten behoeve van de evenwichtige belangenafweging. Voor het aanvangstijdstip ligt de keuze voor de hand tussen het tijdstip van de eerste crisissituatie (beperking van indexatie, de aanvang van het reservetekort (c.q. herstelplan) of de aanvang van het dekkingstekort). Voor het eindtijdstip volgen dan de respectievelijke eindtijdstippen, met de volgende kanttekening. De einddata zijn onzeker en naarmate ze verder in de tijd liggen (m.n. het einde van het reservetekort en het einde van de indexatiekortingen of misschien zelfs het tijdstip van volledige na-indexatie), zal deze onzekerheid omtrent het tijdstip en dus ook omtrent de berekende effecten toenemen.

Teneinde de criteria te wegen zal het bestuur bij de besluitvorming omtrent het inzetten van een maatregel gebruik maken van een zogeheten scoringstabel. Dat is een tabel met als rij-ingang de doelgroepen en als kolomgeving de relevante criteria.

Tabel 3: Scoringstabel maatregelen

Indexatiekorting				
Doelgroep	Effectiviteit	Proportionaliteit	Solidariteit	Continuïteit
Werkgevers	voldoende			jaarlijkse stuurknop / kan hersteld worden.
Actieven				
Slapers				
Gepensioneerden				
Premie verhogen				
Doelgroep	Effectiviteit	Proportionaliteit	Solidariteit	Continuïteit
Werkgevers	beperkt			flexibele stuurknop / kan gemakkelijk worden beëindigd maar zal niet snel "hersteld" worden.
Actieven				
Slapers				
Gepensioneerden				
Korten van pensioenaanspraken en rechten (mede afhankelijk van kortingsscenario)				
Doelgroep	Effectiviteit	Proportionaliteit	Solidariteit	Continuïteit
Werkgevers	voldoende			In principe geen jaarlijkse stuurknop / kan hersteld worden ²⁹ .
Actieven				
Slapers				
Gepensioneerden				

Voor "Indexatiekorting" en "Korten van pensioenaanspraken en rechten" zullen de criteria Proportionaliteit en Solidariteit gewaardeerd worden met de waardes: "geen bijdrage", "relatief lage bijdrage" respectievelijk "relatief hoge bijdrage".

²⁹ Met het herstellen van een korting c.q. maatregel tot verlaging van pensioen (o.b.v. artikel 134 PW) wordt in beginsel geen terugwerkende kracht geïmpliceerd.

Voor “Premie verhogen” zal het criterium Proportionaliteit gewaardeerd worden met de waardes: “veel impact t.o.v. weinig voordeel” (-/-), “relatief beperktere impact t.o.v. voordeel” (+/-), respectievelijk “relatief weinig c.q. geen impact t.o.v. veel voordeel” (+/+). Het criterium Continuïteit zal hierbij gewaardeerd worden met de waardes: “veel schommelingen in premiehoogte t.a.v. na te streven stabiliteit” (-/-), “relatief beperkte schommelingen in premiehoogte t.a.v. na te streven stabiliteit” (+/-), respectievelijk “relatief weinig c.q. geen schommelingen in premiehoogte t.a.v. na te streven stabiliteit” (+/+).

Het wettelijk voorschrift van evenwichtige belangenafweging ziet zowel op de keuze van maatregelen (indexatiekorting, premieopslag, korten aanspraken/rechten) als op de keuze voor een bepaald scenario van korten van aanspraken en rechten. Hierbij dienen de effecten van alle mogelijkheden in hun onderlinge samenhang te worden afgewogen voor alle belanghebbenden bij het pensioenfonds.

In die afweging kan het bestuur onder meer de volgende effecten betrekken: langdurige indexatiekorting zet de indexatieambitie onder druk; een substantiële opslag op de kostendekkende premie heeft een direct negatief effect op de koopkracht van actieven en heeft daarnaast (via de arbeidsvoorwaardenruimte) nog een indirect effect op die koopkracht; korting van aanspraken/rechten schokt het vertrouwen in het pensioenstelsel en heeft daarnaast een direct negatief effect op de koopkracht van gepensioneerden.

Naast bovengenoemde kwalitatieve aspecten van evenwichtige belangenafweging zijn de afgelopen jaren ook de kwantitatieve aspecten steeds prominenter op de agenda van ABP komen te staan. Voor dit doel wordt momenteel door ABP een kwantitatieve toets ontwikkeld, die – indien relevant - bij de evenwichtige belangenafweging van de te treffen maatregelen kan worden ingezet

10. **Stap 5: Voorgenomen besluitvorming door bestuur over te nemen maatregelen.**

Bij de besluitvorming over het nemen van een maatregel in het kader van een crisissituatie gelden de volgende voorwaarden:

Indien sprake is van een urgente crisissituatie kan dit ertoe leiden dat er een (tijdelijke) afwijking van het reguliere beleggings- en/of fondsbeleid wordt gecreëerd (mits in overeenstemming met de wettelijke bepalingen hieromtrent zoals artikel 16 lid 4 en 36 Besluit FTK). De beschikbare tijd en ruimte om adequaat te handelen is leidend voor de nadere keuze voor de besluitvormingsprocedure, waarbij in principe het reguliere besluitvormingsproces uitgangspunt dient te zijn (zie hiervoor het schema waar het reguliere besluitvormingsproces per maatregel is beschreven).

- Op basis van informatie vanuit de uitvoeringsorganisatie is de stresssituatie geanalyseerd en is vastgesteld dat het Financieel crisisplan toegepast wordt.
- De voorzitter en vicevoorzitters van ABP of hun plaatsvervanger(s) vormen gezamenlijk een Crisisteam dat in voorkomend geval besluit over het in gang zetten van het bestuurlijke proces ter zake van eventueel te nemen aanvullende beleidsmaatregelen. In dat geval wordt aangesloten bij de noodprocedure inzake besluitvorming zoals deze geldt bij uitzonderlijke situaties zoals besloten in de Bestuursvergadering³⁰ d.d. 15 maart 2012 en vervolgens vastgelegd in het handboek Organisatie ABP, d.d. 26 maart 2012.
- Het door het crisisteam genomen besluit wordt in de eerstvolgende volledige bestuursvergadering van ABP schriftelijk toegelicht en vastgelegd.

³⁰ Notitie B. 12.03.06

Maatregel	Betrokken partijen besluitvorming	Inschatting reguliere tijdslijn van besluitvormingstraject	Regulier traject en besluit
Premie opslag	Bestuur Verantwoordingsorgaan / adviserend actuaris	1 - 3 maanden	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreken van maatregel in de BC Fondsbeleid; • Advies van de BC Fondsbeleid aan het Bestuur; • Na advies van Verantwoordingsorgaan wordt een definitief Bestuursbesluit genomen inzake het beleid inzake premieopslagen c.q. het verhogen / verlagen van de (opslag op de) premie, binnen de kaders van het premieopslagbeleid, zoals beschreven in Hfst 6.4 van de ABTN.
Indexatiekorting	Bestuur VO/ adviserend actuaris	1 – 3 maanden	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreken van maatregel in de BC Fondsbeleid; • Advies van de BC Fondsbeleid aan het Bestuur; • Na advies van Verantwoordingsorgaan wordt een definitief Bestuursbesluit genomen inzake het verlenen van geen of geen volledige indexatie.
Aanpassen beleggingsmix	Bestuur (beleggingsadviescommissie)	0 - 3 weken	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreken van maatregel in de BC Beleggingen; • Na advies van de BC Beleggingen aan het Bestuur(Na advies van Verantwoordingsorgaan) wordt een definitief Bestuursbesluit

			genomen inzake het wijzigen van de beleggingsmix / beleid.
Verlagen aanspraken	Bestuur VO / adviserend actuaris	1 – 3 maanden	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreken van maatregel in de BC Fondsbeleid; • Advies van de BC Fondsbeleid aan het Bestuur; • Na advies van Verantwoordingsorgaan wordt een definitief Bestuursbesluit genomen inzake het verlagen van pensioen.

11. **Stap 6: Advisering voorgenomen maatregelen door het Verantwoordingsorgaan.**

Ingevolge artikel 18.10 van de Statuten wordt aan het Verantwoordingsorgaan, en indien van toepassing aan de adviserend actuaris, advies gevraagd voor het nemen van maatregelen als in dit plan bedoeld. Vervolgens zal het Bestuur met inachtneming van het advies een formeel besluit nemen.

Bijlage

1. Triggers Asset Management (geldend op 1 juli 2015)